יש להקים מיד קבינט חירום אזרחי שימלא את הוואקום של ממשלה משוללת אמון ציבורי

ב-7.10.23, ארגון החמאס פתח במתקפה רצחנית על ישראל ופשט על יישובי עוטף עזה. כ-1,300 בני אדם בישראל נהרגו ו-222 נחטפו בידי חמאס ומוחזקים ברצועת עזה בלי שידוע מה מצבם.[1] מדובר בפגיעה חסרת תקדים באכזריותה ובהיקפה שכוונה בראש ובראשונה נגד האוכלוסייה האזרחית במדינה. כוחות החמאס פעלו על פי שיטות הטרור של דעאש. בין היתר, הם רצחו מטווח אפס עוברי אורח, טבחו בצעירים שבילו במסיבה ובמשפחות שלמות בקיבוצים וביישובים האחרים; שרפו למוות תושבים שהסתתרו בחדרי הממ"ד; עינו אנשים לפני שרצחו או חטפו אותם; חטפו המוני גברים, נשים, קשישים, ילדים ופעוטות; ישנם גם נעדרים רבים שהחמאס טרם הודה שהם מוחזקים בידיו ולא פרסם מידע על גורלם.[2]

מאותו היום, מדינת ישראל מצויה במצב מלחמה במספר חזיתות, כאשר האזרחים והתושבים בישראל ממספר מעגלים זקוקים למענה דחוף, שממשלת נתניהו שאינה מתפקדת אינה מסוגלת לספק: מעגל הנפגעים הישירים מתקיפת החמאס ביישובי עוטף עזה, מעגל המפונים מיישובי גבול הלבנון, והמעגל של שאר אזרחי ותושבי מדינת ישראל שחווים את מצב החירום באופנים שונים ובין היתר נתונים בחלקם לירי רקטות וטילים.

מסמך זה מתמקד בצורכיהם וזכויותיהם של האזרחים והתושבים בישראל בעקבות מצב המלחמה. כפי שיוסבר להלן, מאותם הנימוקים שהוקם קבינט המלחמה, יש חובה להקים לאלתר קבינט חירום אזרחי שיפעל במקום הממשלה שאינה מתפקדת ושהינה משוללת אמון הציבור. מכון זולת מציע במסמך זה שורה של הצעות פעולה לקבינט כזה, שמטרתן לתת מענה אפקטיבי ומהיר לזכויות האדם והאזרח של התושבים והאזרחים שנפגעו במלחמה.

מאז הקמת הממשלה הנוכחית ומאמציה לקידום מהפכה משטרית, מכון זולת חזר והתריע על הקמפיינים של הממשלה להחלשת מעמד שומרי הסף ולפגיעה בעצמאות הדרג המקצועי ועל ריסוק התפקוד של כל משרדי הממשלה וחלק משמעותי מהרשויות הציבוריות.[3] בין היתר, נעשו מינויים של נאמנים חסרים כישורים מינימליים מתאימים לתפקידים ציבוריים והועדף הקידום של אינטרסים מושחתים על פני האינטרס הציבורי.[4]

בעוד שהאזרחים והתושבים זקוקים למענה דחוף ומיידי, ממשלת נתניהו, שעל פי הסקרים איבדה את האמון של רוב הציבור, ממשיכה באותה ההתנהלות שאפיינה אותה עד ל-7.10.23, בימים שבהם

[1] נועה טל ואיתי מק, הממשלה חייבת לפעול מיידית להשבת כל החטופות והחטופים, **מכון זולת** (16.10.2023).
[2] איתי מק, החמאס ביצע פשעי מלחמה ופשעים נגד האנושות בעוטף עזה, **מכון זולת** (16.10.2023).
[3] איתי מק, משומרי סף לשומרי המשטר הסמכותני והשחיתות, **מכון זולת** (8.8.2023).
[4] איתי מק, ביטול נבחרת הדירקטורים בחברות ממשלתיות: שחיתות ופגיעה בשוויון, **מכון זולת** (28.5.2023).

קידמה במוצהר את המהפכה המשטרית. בין היתר, נתניהו מסיר מעצמו כל אחריות ושרי ממשלה וחברי כנסת מהקואליציה ממשיכים לנהל קמפיינים מסיתים נגד הדרג המקצועי, לריב על קרדיטים ולעסוק במינויי מקורבים. המפלגות המרכיבות את הקואליציה מפגינות ניתוק מהמשבר בהתעקשותן על המשך היישום של ההסכמים הקואליציוניים הסקטוריאליים.

כך למשל, השר סמוטריץ' עד כה מסרב לעצור את העברת הכספים הקואליציוניים;[5] השתלטותו על מינהלת שיקום העוטף וההצעות ליישב את הקהילות משם במרחק מהעוטף באופן זמני, מלבים את החששות בקרב המפונים שיש כוונה ליישב במקומם גרעינים תורניים ואוכלוסייה שמזוהה עם מפלגות הציונות הדתית ועוצמה יהודית;[6] השר ישראל כ"ץ מתעקש לממש את הרוטציה שלו עם שר החוץ אלי כהן;[7] והשרה מירי רגב עסוקה בשיווק עצמי באמצעות גימיק של חלוקת קפה ומאפים לחיילים, בשעה שלחיילי המילואים שגויסו חסרים אפודי מגן.[8]

ב-12.10.23 הוקמה ממשלת חירום ובמקביל קבינט מלחמה מצומצם שנועד לעקוף בפועל את שרי הממשלה המסיתים, המסוכנים והלא מתפקדים שחברים כיום בקבינט המדיני-ביטחוני.[9] בנוסף דווח כי ראש הממשלה נתניהו הורה לשר סמוטריץ להיערך להקמת פורום מצומצם שירכז את המענה האזרחי במהלך המלחמה.[10] יש לציין שבדצמבר 2007, כחלק מהפקת לקחי מלחמת לבנון השנייה, הוקמה על פי החלטת ממשלה רשות חירום לאומית (רח"ל), אך זו נמצאת תחת סמכותו של שר הביטחון יואב גלנט שמסוכסך עם יתר שרי הממשלה ובמיוחד עם נתניהו עצמו, ולכן תפקודה נפגע.

מאותם הנימוקים שהוקם קבינט המלחמה, יש חובה להקים לאלתר קבינט חירום אזרחי שימלא את הואקום שמותירה הממשלה שאינה מתפקדת ושהינה משוללת אמון הציבור. לא ניתן לצפות ממי שהחריב את רשויות המדינה לשקמן ולהובילן במהלך המלחמה. מכון זולת מציע שקבינט החירום האזרחי יכלול ייצוג שוויוני של גברים ונשים, שהינם נציגים של האופוזיציה, נציגים מוסכמים של הקואליציה שאינם שרים מכהנים בממשלה, נציגים של הדרג המקצועי מהמשרדים והרשויות הרלוונטיים, יחד עם נציגות במעמד משקיפים של השלטון המקומי, יישובי עוטף עזה, החברה האזרחית והמגזר העסקי.

קבינט אזרחי כזה יידרש לתת מענה אפקטיבי ומהיר לזכויות האדם והאזרח של התושבים והאזרחים שנפגעו במלחמה. לשם כך מציע מכון זולת את נקודות ההתייחסות הראשוניות הבאות כבסיס לפעולתו:

---

[5] מירב ארלוזורוב, סמוטריץ' רוצה "קופסה" חוץ־תקציבית כדי להימנע מקיצוץ הכספים הפוליטיים, The-Marker (24.10.2023).

[6] מירב ארלוזורוב, קיבוצים בעוטף עזה חוששים שהמדינה תנשל אותם, ותיישב מתנחלים במקומם, The-Marker (19.10.2023).

[7] מיכאל האוזר טוב (@HauserTov), טוויטר (23.10.2023, 19:34).

[8] Real News IL (@Real News IL), טוויטר (23.10.2023, 18:45).

[9] ועדת השרים לענייני ביטחון לאומי (הקבינט המדיני-ביטחוני), אתר משרד ראש הממשלה.

[10] יהודה שלזינגר, בדרך לעוד "פורום מצומצם" - נתניהו ביקש מסמוטריץ' להיות "ראש ממשלה" לסוגיה האזרחית, ישראל היום (14.10.2023); אבי בר-אלי, נתניהו וסמוטריץ' החליטו למנות פרויקטור מלחמה. התקציב המשוער: 15 מיליארד שקל, The-Marker (25.10.2023).

הזכות לבריאות

- **תיאום פניות יזומות** מצד קופות החולים ומשרד הבריאות לניצולי יישובי עוטף עזה על מנת שתינתן מעטפת מלאה של טיפול ואיש לא ייפול בין הכיסאות. בפרט, נדרשת תשומת לב בתחום הסיעוד עקב מחסור במטפלים מאחר שחלקם נפגעו במלחמה או עזבו את הארץ.
- מתן אפשרות לניצולים מיישובי עוטף עזה והמפונים מיישובי גבול הלבנון **לקבל שירותים ללא תור בכלל קופות החולים ובתי החולים ובכל הארץ**. כיום יש באזורים שונים של המדינה מחסור ברופאים מקצועיים ובפרט בתחום בריאות הנפש.
- **מתן מענה יזום מצד מחלקת נפגעי איבה במוסד לביטוח לאומי**. בהינתן שאין מחלוקת כי מדובר באירוע איבה ואין צורך בבדיקה פרטנית לגבי כל מקרה ומקרה, וכן כדי למנוע תופעה של שידול מצד עורכי דין, על המוסד לביטוח לאומי ליצור קשר ביוזמתו עם הנפגעים על בסיס הרשימות של התושבים ביישובי העוטף ולסייע להם במילוי כל הטפסים הדרושים.

הזכות לדיור

- **מתן מענה זמני למפונים בדרום ובצפון באמצעות שוברי תשלום או תשלום ישיר של המדינה**, תוך מתן אפשרות בחירה בין שמירה על מסגרת הקהילה ודיור נפרד. התיאום של התשלום ואיתור מקום הדיור החילופי **חייב להתאפשר באופן דיגיטלי** וללא צורך בפניה פיזית של המפונים לרשויות השונות.
- **מתן מענה יזום מצד מס רכוש לפיצוי בעלי דירות ובתים שנהרסו**. בהינתן שאין מחלוקת כי מדובר באירוע איבה ואין צורך בבדיקה פרטנית לגבי כל מקרה ומקרה, וכן כדי למנוע תופעה של שידול מצד עורכי דין, על מס רכוש ליצור קשר ביוזמתו על בסיס הרשימות של התושבים ביישובי העוטף וגבול הלבנון ולסייע להם במילוי כל הטפסים הדרושים.
- **הכנת סל שיקום של היישובים בעוטף עזה שנפגעו בתיאום מלא עם הקהילות ועל פי צרכיהן**. יש צורך למנוע תופעות של שחיתות וניגוד עניינים, כמו גם למנוע ניצול לרעה של פרויקט השיקום (כגון באמצעות הקמת גרעינים תורניים ביישובים בניגוד לעמדת הקהילות).

הזכות להגנה על החיים והגוף

- **מתן מענה מהיר למחסור במיגון בכלל היישובים המוכרים והלא מוכרים שבסיכון**, כולל אפודים, מיגוניות, אכיפה של רשויות מקומיות נגד שימוש במקלטים פרטיים וציבוריים לצרכים אחרים ועוד. **יש להקים אפשרות דיגיטלית לתושבים לדווח על העדר מיגון**, על מנת שאיש לא ייפול בין הכיסאות.
- **בלימת השתלטות ארגוני הפשיעה על היישובים הערביים**. התגברות הרציחות והפשיעה בחברה הערבית היא אחד הביטויים המרכזיים לרשלנות הפושעת של הממשלה. קיים חשש שבעת שכוחות הביטחון מופנים למאמצי המלחמה בצפון ובדרום, ארגוני הפשיעה עלולים

להשלים את השתלטותם על היישובים הערביים. לצורך כך, **יש לחזק את הרשויות הערביות ובפרט להעביר אליהן ללא דיחוי את כלל התקציבים ששר האוצר מעכב.**

- **בלימת התארגנויות הנקמה של פעילי הימין הקיצוני.** על רקע הזוועות שביצע החמאס והלגיטימציה הציבורית והפוליטית לביצוע פעולות נקם, יש חשש לעלייה דרמטית במקרי הטרור היהודי ופעילות "תג מחיר" כלפי הציבור הלא יהודי ברחבי המדינה. מקרים של אלימות על רקע גזעני כבר תועדו וכך גם עלייה בהסתה כלפי הציבור הערבי.[11]
- **תגבור כוחות המשטרה במקום המשך הפרטתה ומניעת ההקמה של מיליציות פרטיות וחמושות.** השר לביטחון לאומי מנצל את ההזדמנות של המלחמה לצורך מימוש קמפיין הבחירות שלו. יש לפעול לתגבור וחיזוק מהיר של המשטרה וכוחות המשמר האזרחי, ובעדיפות שניה תגבורם באמצעות חברות שמירה פרטיות שנמצאות תחת פיקוח ממשלתי (אף אם אינו מיטבי). זאת במקום המהלך שמקדם השר לביטחון לאומי לחימוש מהיר של הציבור ועידוד אזרחים להתארגן במיליציות פרטיות ללא שום פיקוח או עם תיאום מזערי מול המשטרה. אלה עלולים להגביר את מקרי האלימות במשפחה ולהביא לפגיעה בשגגה באזרחים ובתושבים חפים מפשע. **למהלך של השר בן גביר עלולות להיות השלכות מרחיקות לכת גם לאחר המלחמה, כאשר הפרטת המשטרה עלולה להיות בלתי הפיכה.**

הזכות לקניין

- **מתן מענה יזום מטעם מס רכוש לפיצוי בתי עסק שנפגעו פיזית או בשל הפסד ומניעת רווח.** בהינתן שאין מחלוקת כי מדובר באירוע איבה ואין צורך בבדיקה פרטנית לגבי כל מקרה ומקרה, וכן כדי למנוע תופעה של שידול מצד עורכי דין, על מס רכוש ליצור קשר ביוזמתו על בסיס הרשימות של בעלי העסקים ביישובי העוטף וגבול הלבנון שפונו ולסייע להם במילוי כל הטפסים הדרושים.
- **יש לתאם עצירה זמנית של גביית תשלומים מצד כל רשויות המדינה, ללא ריבית והצמדה, מבתי עסק ועצמאיים בעוטף עזה ובגבול הלבנון, אשר יהיו מעוניינים בכך.** בהינתן שמדובר במצב מלחמה שאין צפי לסיומו, יש להקל על בתי עסק שבעת שנשללת פרנסתם עדיין מחויבים לשלם תשלומים שונים לרשויות המדינה (כגון ארנונה, מע"מ, ביטוח לאומי ומס הכנסה).
- **יש לתאם את ההגנה והאבטחה על בתי עסק שנעזבו בעוטף עזה ובגבול הלבנון.** ארגוני הפשיעה והפרוטקשן עלולים לנצל את ההזדמנות כדי לבזוז ולהשתלט פיזית על בתי עסק ותכולתם, שבעליהם נאלצו לעזוב או נפגעו פיזית בעצמם.
- **יש צורך לתאם הקפאה של הליכי הוצאה לפועל ביישובי עוטף עזה וגבול הלבנון שפונו,** ובפרט לגבי תשלומים לרשויות ציבוריות, חשמל ומים.

[11] דניאל שמיל וסימי ספולטר, קללות, איומים ויידוי אבנים על נהגים: הגזענות נגד העובדים הערבים בשיאה, The-Marker (24.10.2023).

הזכות לחינוך

- **מתן מענה חינוכי לכלל התלמידים והילדים שפונו מיישובי עוטף עזה וגבול הלבנון.** המענה חייב להינתן תוך הפקת לקחים מכשלים במערכת החינוך בתקופת הקורונה, כולל באמצעות הוראה מרחוק. בין היתר, נדרש תגבור ממחוזות אחרים ואף עידוד ההעסקה של מורים שאינם מועסקים כרגע, ולא להיתלות רק בצוותים החינוכיים ביישובים בצפון ובדרום, שייתכן שהם בעצמם קורבנות של המלחמה, פונו מבתיהם או שהם ויקיריהם נפגעו בה.
- **יש לתאם מענה לסטודנטים במוסדות להשכלה גבוהה.** בין היתר, עצירה של גביית שכר לימוד מסטודנטים מיישובי עוטף עזה וגבול הלבנון שפונו, כמו גם חיזוק יציבותם הכלכלית של מוסדות להשכלה גבוהה שנפגעו פיזית או לא יוכלו לנהל את שנת הלימודים בשל המלחמה.
- **עצירת ההעברה של כספים קואליציוניים למוסדות חינוך.** יש לבצע הערכה מחודשת ולחלק את הכספים למוסדות החינוך רק על פי קריטריונים כלליים ושוויוניים.

הזכות למידע

- **יש לקבוע שקיפות מרבית לגבי התקציבים הממשלתיים במענה האזרחי למלחמה.** בשל חוסר האמון בממשלה, יש צורך בקביעת שקיפות מרבית שתכלול פרטים על כל התקציבים והפרויקטים שאושרו, להנגיש לציבור את כלל המכרזים, ההתקשרויות וההחלטות שיתקבלו, וכן לפרסם הנחיות וקריטריונים כלליים ושוויוניים.
- **יש לקבוע חובה של תיעוד בפרוטוקולים של כל דיוני והחלטות הממשלה, קבינט המלחמה וקבינט החירום האזרחי. כמו כן, יש לקבוע חובה לתיעוד דיונים ותכתובות בין חברי הממשלה והקואליציה ובתוך משרדי הממשלה**, כולל דיונים ותכתובות "לא פורמליות" (למשל, באמצעות דואר אלקטרוני או אפליקציות). בהינתן שאין לממשלה אמון מהציבור, וחלק מחבריה עסוקים בהסרת אחריות, יש חשיבות רבה בתיעוד כדי לאפשר לוועדת החקירה שתוקם לבצע את מלאכתה.
- **יש לקבוע כלל של הבאה לידיעת הציבור, באופן מלא או לפחות חלקי, של כל דיון והחלטה שהתקבלה.** בהינתן שאין לממשלה אמון מהציבור, הסתמכות הציבור על הדלפות בתקשורת וברשתות החברתיות, תורמת להפצת פייק ניוז ואף עלולה להביא לחוסר שיתוף פעולה של חלקים מהציבור גם כאשר מדובר בהחלטות המשרתות את האינטרס הציבורי.
- **יש לתאם את המאבק בפייק ניוז**, אשר מוביל לפגיעה בזכויות אדם ואזרח. בין היתר, יש צורך שגם חשבונות הרשתות החברתיות של שרי הממשלה יותאמו לכללי הפרסום הממשלתי – אם יש מידע או הצהרה ששר אינו רשאי לפרסם בחוזר רשמי או בהודעה רשמית של משרדו, אין סיבה שהוא יוכל לפרסמה בחשבונותיו ברשתות החברתיות.

כתיבה וייעוץ משפטי: **עו"ד איתי מק**